

LIFESTYLE | ARTS

Bạo lực, cứu rỗi và cách “nhìn thế giới qua một con mắt” của nghệ sĩ Bùi Thanh Tâm

By Sade Ho
Nov 24, 2025

COVER Triển lãm “Chúa, Phật, và Trò chơi Ghép hình” của họa sĩ Bùi Thanh Tâm.

In a rush?

Read the AI summary

TRY NOW

Đó là năm 2020, khi đại dịch Covid-19 vẫn còn hoành hành trên thế giới, bản thân nghệ sĩ Bùi Thanh Tâm cũng không thoát khỏi tình hình chung. Khoảnh khắc nhìn thấy con mắt của mình được chiếu trên màn hình phòng khám, anh chợt nhận ra rằng thế giới đang thay đổi, và góc nhìn của con người về sự vật chắc chắn sẽ khác đi.

Đối với một người làm nghệ thuật đích thực, việc phản ứng với cuộc sống của chính mình dường như là chưa đủ. Đó còn là phản ứng với thế giới, để thể hiện một tinh thần nhân văn vẫn chưa bị đồng hóa với đa số những con người còn lại. Quan sát đóng vai trò cốt yếu trong số đó – họ nhìn nhận sự vật và sự việc không chỉ qua lớp thể hiện bề ngoài, mà còn thấu suốt đến nội hàm bên trong, đưa nó qua những bộ lọc dựa trên trải nghiệm và kỹ năng riêng biệt, để tạo ra hình dung hoàn toàn mới về thế giới xung quanh.

Giữa thời đại nhiều bộ phận truyền thông và tiến bộ công nghệ đơn giản hóa cuộc sống, thúc giục chúng ta ngừng suy nghĩ; nghệ thuật lại mời gọi bước vào khoảng không gian giữa những gì đang có và những gì nên có. Nói cách khác, rất dễ để hình dung ra việc chúng ta không muốn tương lai sẽ trông như thế nào, nhưng lại khó để hình dung ra việc chúng ta mong muốn nó trông ra làm sao. Nghệ sĩ và các tác phẩm của mình, qua quá trình liên tục phản tư, đóng vai trò phản ánh hiện thực của xã hội; cao hơn, là thức tỉnh xã hội trước những gì đang là, nên là, và sẽ là.

Nghệ sĩ Bùi Thanh Tâm, với triển lãm mới nhất, “Chúa, Phật, và Trò chơi Ghép hình” được thực hiện xuyên suốt quãng thời gian 2020-2025, chính là một điển hình của lớp nghệ sĩ và nghệ thuật như thế.

[Xem thêm: *Họa sĩ Thảo Nguyên Phương và dấu ấn tiên phong của Nghệ thuật Sợi \(Fiber Art\) tại Việt Nam*](#)

Chúa, Phật nằm bên trong mỗi người

Khi nhận ra tương lai cuối cùng của con người là cái chết, họa sĩ Bùi Thanh Tâm đã lập tức tìm đến hai hình ảnh tượng trưng: con mắt – sự thay đổi; đầu lâu – tương lai của con người. Không còn những con mắt mở to nhìn thẳng vào tha nhân một cách đầy ám ảnh như “Những kẻ điên – Crazy People”, đôi mắt của anh giờ đây chỉ còn một con để “khóc người”. Nó đứng trên đỉnh của quả bom hạt nhân, nhìn thẳng lên chiếc mũ gai Thiên Chúa, bên dưới là đài sen của Đức Phật. Ở một khung cảnh khác, nó được nhân thành 9 phiên bản khác nhau, chứa đựng những tàn tích của quá khứ và nỗi ám ảnh của con người (bản thân số 9 cũng mang ý nghĩa về cảnh giới tâm linh tối cao trong Phật giáo).

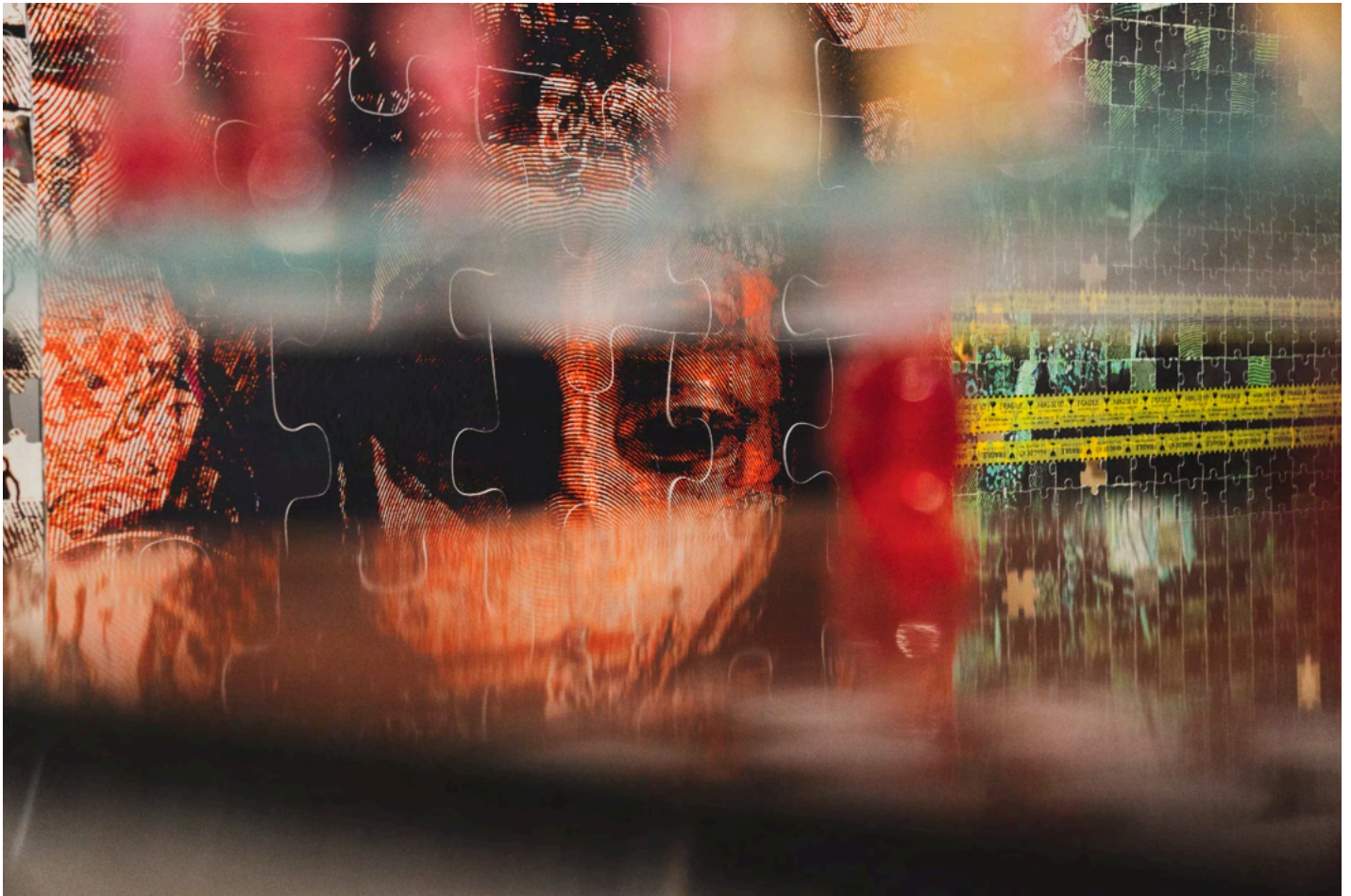
Cũng có những khi, con mắt ấy đứng một mình, khuếch trương trong một không gian hẹp; hay quy tụ thành một quần thể lớn, lơ lửng trong cửa sổ kính màu, tạo cho người xem cảm giác như đang đứng trước một buổi xưng tội trong nghi lễ Thiên Chúa. Trước con mắt ấy, mọi thứ như được lột tả trần trụi, kể cả thiện và ác, tự do và trói buộc, cái chết và tái sinh, Đức Phật và Đức Chúa.

ABOVE Họa sĩ Bùi Thanh Tâm với triển lãm mới nhất, “Chúa, Phật, và Trò chơi Ghép hình”.

Với đầu lâu, Bùi Thanh Tâm cũng có cách xử lý tương tự, khi đưa chúng vào cuộc chơi ảo ảnh anh gọi là “ghép hình”. Tương lai, như anh đã khắc họa, chính là một thực tế bị ám màu khói lửa, muội than của chiến tranh; nơi thông tin liên tục bủa vây; thực – giả hòa trộn khó nhận biết; và con người tìm đến đức tin để cứu rỗi. Tuy nhiên, như lời nhà phê bình nghệ thuật Richard Vine, cũng là một trong hai giám tuyển của triển lãm, “một trong những điều giúp tác phẩm của anh trở nên đặc biệt là việc anh hoàn toàn không đứng về phe nào. Anh không bảo người xem phải nghĩ gì hay cảm nhận ra sao. Thay vào đó, anh đặt yếu tố này cạnh yếu tố kia, ghép chúng lại, và để mỗi người tự tìm ra ý nghĩa cho riêng mình. Điều tôi thực sự ngưỡng mộ ở anh là sự cởi mở trước vô số nguồn ảnh hưởng khác nhau – từ lịch sử, phương Tây đến hội họa truyền thống – và cách anh đối xử với tất cả một cách rất công bằng.”

“Và trong khi giữ được sự dí dỏm, tự do ấy, anh cũng đồng thời chạm tới những chủ đề vô cùng sâu sắc: đức tin, truyền thống Phật giáo, truyền thống Thiên Chúa giáo. Đây đều là những lớp giá trị vẫn còn có ý nghĩa lớn đối với con người ngày nay, ngay cả khi họ không theo một tôn giáo cụ thể nào, bởi những vấn đề tâm lý mà tôn giáo từng cố gắng lý giải vẫn luôn luôn hiện diện và có sức ảnh hưởng mạnh mẽ tới chúng ta,” ông khẳng định.

Trên thực tế, đây không phải là lần đầu tiên Bùi Thanh Tâm khai thác biểu tượng tôn giáo trong tác phẩm của mình. Những loạt tác phẩm như Vũ trụ, Cõi nhân gian, Chiến tranh, hay Hoa Mặt Trời trong triển lãm “Không có gì ở đằng sau – Nothing Behind” từng cho thấy mối quan tâm của anh với những chủ đề tâm linh, sự sống, cái chết, và đức tin con người. Điểm khác biệt, khi ấy, chính là hầu hết những tác phẩm này tuy được lấy cảm hứng từ những nhân vật cụ thể, nhưng lại không mang gương mặt cụ thể nào. Ta không thể tưởng tượng những khuôn mặt bị mất thuộc về ai – và khi làm như thế, Bùi Thanh Tâm đã cùng lúc phổ quát hóa đức tin, bình diện hóa nỗi đau, khẳng định rằng chúng có thể đến từ bất cứ ai trong số chúng ta. Sự thờ ơ của chúng ta trước thực tại cuộc sống cũng từ đó thay đổi.

Cuộc đối thoại giữa nguyên bản và phái sinh

Cách đây 5 năm, khi “Không có gì ở đằng sau – Nothing Behind” được ra mắt, công chúng đã có dịp sững sốt trước cách Bùi Thanh Tâm cắt, xé, xếp lớp và dán những chất liệu nghệ thuật dân gian như tranh Đông Hồ, Hàng Trống hay Kim Hoàng, để tạo nên những tác phẩm mà chủ đề của chúng chưa bao giờ thôi gây tranh cãi: tình yêu – tình dục, tôn giáo và cái chết. Giờ đây, với “Chúa, Phật, và Trò chơi Ghép hình”, Bùi Thanh Tâm một lần nữa trở lại với chất liệu dân gian, nhưng đã nâng cấp kỹ thuật lên một bậc, với việc ứng dụng công nghệ, đưa vào các tác phẩm sắp đặt, điêu khắc, hay thậm chí, trò chơi; đồng thời đưa chúng đến một tầng nghĩa sâu hơn, gần như tối thượng: tôn giáo và đức tin.

Quy trình của anh bao gồm việc vẽ các hình ảnh chủ chốt, đặt chúng cạnh nhau hoặc chồng lên nhau, thêm các lớp hình ảnh dân gian, cắt các bề mặt thành hình dạng của trò chơi ghép hình, và thay thế một số mảnh ghép bằng các vật liệu khác. Các bức tranh sau đó được chụp lại, xử lý bằng các ứng dụng kỹ thuật số và in thành nhiều phiên bản – gây liên tưởng tới sự khó khăn của việc xây dựng một bản sắc mạch lạc duy nhất.

“Giống như Andy Warhol, Bùi Thanh Tâm mời người xem suy ngẫm về những tác phẩm phái sinh này như là những bản sao không có bản gốc (simulacra), biết rằng mọi nỗ lực để tìm ra một nguyên bản đều có thể sẽ vô ích. Thủ tục này làm sáng tỏ thế giới quan của Tâm: truyền thống nên được tôn vinh và truyền lại thông qua những điều chỉnh đương đại. Các bản nhân bản của anh trưng bày đặc điểm của nghệ thuật bản địa và nghệ thuật ngoại đạo, nhưng chúng cũng chịu ảnh hưởng từ thị trường nghệ thuật toàn cầu và lịch sử nghệ thuật. Các biểu tượng, hình tượng và hình thức được chiếm dụng của chúng vang vọng sự tiếp xúc của Việt Nam hiện đại với sự pha trộn của các hình tượng truyền thống (cả tinh tế lẫn bình dân), biểu tượng Cộng sản và quảng cáo mang tính tiêu dùng.” – Giám tuyển thứ hai của triển lãm, Phil Zeng Cai cho biết.

[Đừng bỏ lỡ: Louis Vuitton x Murakami: Đắm mình trong lễ hội màu sắc kỳ ảo của sự kiện Art Basel Paris 2025](#)

Cũng theo anh, loạt tác phẩm có thể được hiểu rõ thông qua Học thuyết Ý niệm của Plato, khi lập luận rằng mọi vật thể chúng ta gặp trong cuộc sống hàng ngày chỉ là một bản sao không hoàn hảo của chính nó, thứ chỉ có thể được nhận thức thông qua trí tưởng tượng. “Sự tỏa ra từ trên xuống dưới này song song với cách Tâm chuyển dịch tác phẩm của mình từ khái niệm nguyên thủy thành nhiều hiện thực vật lý.” – Phil nhấn mạnh.

Chủ thể trong tranh cũng từ đó thay đổi. Không còn đưa ra những chân dung rõ nét nhưng giống nhau như thể mang chung trong mình một dòng máu kỳ dị như loạt tranh “Mona Lisa” hay “Những kẻ điên – Crazy People”; cũng không để chân dung ấy biến mất hoàn toàn vào bề mặt của bức tranh, trộn lẫn vào vô số vật thể, nhân vật khác trong “Không có gì ở đằng sau – Nothing Behind”; đến với “Chúa, Phật, và Trò chơi Ghép hình”, Bùi Thanh Tâm vừa lộ ra những chân dung thật, vừa ẩn giấu nó bằng vô số ảo ảnh, để một lần nữa gợi lên câu hỏi về điều gì làm nên bản sắc thực sự của chúng ta, về những chân ngã và vô ngã trong cuộc sống.

Sự can đảm của một nghệ sĩ

Trong bối cảnh nền nghệ thuật đương đại, Bùi Thanh Tâm có thể được xem như một trường hợp đặc biệt khi không ngại thay đổi chủ đề và phong cách đã tạo dựng nên tên tuổi. Như một bức tường thành chống lại cảm tính, đơn điệu hay phô diễn quá đà, những triển lãm liên tục được thay đổi về nội dung và hình thức biểu đạt khơi dậy cảm giác về quyền tự quyết và khả năng của nghệ sĩ. Điều kiện tiên quyết của sự thay đổi này – như Picasso đã khẳng định là “bắt đầu từ việc dám phá bỏ cái cũ” – Bùi Thanh Tâm đã liên tục phá bỏ, thử nghiệm, khai phá hình thức khác, mà với trường hợp này, là chuyển từ hình thức tranh 2D sở trường sang hình thức 3D với bề mặt cắt của những mảnh ghép hình, quân cờ, bàn cờ, đầu lâu, và tác phẩm sắp đặt.

Có thể thấy, qua nhiều thời đại, những gì nghệ thuật và nghệ sĩ mang lại trong thời kỳ bất định là khoảnh khắc và phương tiện để chúng ta cảm nhận và suy nghĩ cho chính mình, để hình dung về những điều thay đổi. Để định hình lại những gì dường như bất di bất dịch, để hồi sinh những gì tưởng như đã chết, cả về phương diện cá nhân lẫn tập thể. Với “Chúa, Phật, và Trò chơi Ghép hình”, đó là một cuộc thử nghiệm của lòng can đảm hiếm hoi. Cho Bùi Thanh Tâm, và cho cả chúng ta.